

Історія української вишивки

Історія народної вишивки в Україні іде коренями в глибину століть . Дані археологічних розкопок і свідчення мандрівників і літописців підтверджують, що вишивання як вид мистецтва в Україні існує з незапам'ятних часів. Вишивкою, за свідченням Геродота, був прикрашений одяг скіфів. □ Знайдені на Черкащині срібні бляшки з фігурками чоловіків, датовані VI ст., при дослідженнях показали ідентичність не тільки одягові, але і вишивці українського народного костюма XVIII-XI ст. Арабський мандрівник X ст. н.е. у своїх розповідях про русів згадує, що вони носили вишитий одяг. На жаль, пам'ятники української вишивки збереглися тільки за останні кілька століть, але і цього досить, щоб з'ясувати, що елементи символіки орнаментів української вишивки збігаються з орнаментами, що прикрашали посуд давніх жителів території України періоду неоліту, трипільської культури. □ Вишиванням здавна займалися жінки, що з покоління в покоління передавали саме типові , саме яскраві зразки орнаменту, кольору , технікові вишивання. Вишивки, передаючи характерні ознаки місцевості, відрізняються один від одного орнаментом, технікою виконання і гамою квітів. □ У далекій давнині основні мотиви вишивки відображали елементи символіки різних древніх культів. Протягом багатьох століть безпосередній конкретний зміст символів на вишивках губився , але традиції їхнього використання не зникли . За мотивами орнаменти вишивок поділяються на три групи: геометричні (абстрактні), рослинні, зооморфні (тварини). Геометричні (абстрактні) орнаменти властиві всієї слов'янської міфології. Вони дуже прості: кружечки, трикутники, ромби, зигзаги, лінії, хрести (прості і подвійні). Важко судити, яке зміст вкладався в ці символи раніш. Сьогодні на їх основі в народній вишивці широко використовуються такі мотиви, як "баранячі роги", "кучері", "кудрявці", "гребінці" і ін. В орнаменті вишивок зустрічається мотив "кривульки", або

"нескінченник", відомого ще з часів трипільської культури, тобто він з'явився значно раніш, ніж знаменитий грецький меандр. Відомий візерунок "рожи" (зірочки, розетки) являє собою перехід від геометричного до рослинного орнаменту. Іноді він нагадує зображення сонця і сонячних променів. □ В основі рослинного орнаменту лежить прагнення принести у вишивку красу природи. Навіть гранично умовні візерунки виникли в результаті спостереження реально існуючих у природі форм. В українській вишивці часто використовуються такі мотиви, як "виноград", "хміль", "дубові листи", "барвінок" і ін. Деякі з них несуть на собі відображення древніх символічних уявлень народу. Так, мотив "барвінку" є символом нев'янучого життя, візерунок "яблучне коло", розділений на чотири сектори, з вишиванням протилежних частин в одному кольорі - символом любові. У сучасній вишивці зустрічається і древній символ "дерево життя", зображуваний переважно стилізовано у формі листів і гілок. □ У вишивках зооморфних (тварин) орнаментів зображуються: кінь, заєць, риба, жаби; із птахів - півень, сова, голуб, зозуля; з комах - муха, метелик, павук, летучі жуки. У багатьох випадках зооморфні орнаменти є своєрідній, властивій даній вишивальниці, зображеннями, у яких відбиває її індивідуальне бачення візерунка. У подібних орнаментах виступають у різноманітних, часто вигадливих сплетеннях (однак зі збереженням традиційних вимог до композиції) заячі і вовчі зуби, воляче око, луска коропа, баранячі роги й ін. □ Вирішальний вплив на характер орнаментальних мотивів мають різноманітні вишивальні шви, так називані "техніки", яких на Україні відомо біля ста. Окремі вишивальні шви характерні для тих або інших етнографічних районів України, а деякі зустрічаються також у білоруській і російській вишивках. □ Сорочки на Полтавщині вишиваються головним чином білими нитками, дуже рідко червоними або сірими. Манішки білих сорочок у старих зразках прикрашалися білим візерунком, виконаним гладдю.

Візерунок обводився чорними або кольоровими смугами. Техніка вишивання - шов "уперед голкою", "хрестик", шов "за голкою". □ Техніка вишивання Харківської області має дуже багато загального з формами вишивки, що установилися в центральних областях України, але їй властиві і зовсім своєрідні поліхромні орнаменти, створювані напівхрестиком або хрестиком. Ці орнаменти вишивають переважно грубою ниткою, унаслідок чого візерунки створюють враження рельєфних. □ Вишивки Полісся - прості і чіткі по композиції. Ромбоподібна лінія геометричного візерунка повторюється кілька разів. Вишивка червоною ниткою по білому-сірому тлу льняної тканини - графічно чітка. □ Своєрідною вишивкою здавна славилася Волинь. Візерунки геометричні, чіткі і прості по композиції. Чіткість ритму підсилюється однобарвністю вишивок, виконаних червоною ниткою на білій-сірій тканині. Вишивки північної Волині вражають своєю вишуканою простотою. У південних районах області переважають рослинні мотиви. □ Для Чернігівської області характерні білі вишивки. Геометричний або рослинний орнамент вишивається білими нитками або ж із укріпленням червоного і чорного. Виконується дуже дрібними стібками, що нагадує бісерні вишивки, характерні для чернігівських сорочок. □ Вишивкам Київщини властивий рослинно-геометризований орнамент зі стилізованими гронами винограду, кольором хмелю чи восьмипелюстковими розетками, ромбами, квадратами. Основні кольори вишивок Київщини - білий, коралово-червоний, відтінений чорний. □ У південних областях України техніка вишивки має багато загального з устояними формами центральних районів, однак їй властиві і цілком своєрідні поліхромні орнаменти, виконувані напівхрестиком або хрестиком. □ Для подільських сорочок характерні барвистість і розмаїтість швів. Типовим є мережка "павучками", якою примережують вставки на рукави, клинці. Використовується і кольорова мережка - "шабак". В

орнаментах подільських вишивок переважає один колір - чорний з великим або меншим украпленням червоного, синього, жовтого або зеленого. Найбільш поширені одноколірні (червоні і чорні) вишиванки, рідше - двох - і триколірні . □ На півдні Тернопільської області типовою є вишивка бавовняними нитками зі згущеними стібками: окремі елементи обводяться кольоровими нитками, що забезпечує високий рельєф і колірний ефект. Такі вишивки розміщують уздовж усього рукава повздовжніми або скошеними смугами від полочки до краю рукава. □□ Велике багатство технік вишивання характерно для Вінницької області : низь, хрестик, вишивка розписом, настилання, верхшов (верхоплут), зерновий висновок , вирізування; різноманітні види чорних, білих і кольорових мережок. Поряд з основними швами застосовуються і допоміжні - вишивка розписом, шов "уперед голкою", контурні шви, якими обрамляють і з'єднують окремі елементи композиції. □ Характерною рисою етнографічного району Карпат і Прикарпаття є велика кількість окремих частин регіону зі своїм колоритом. Кожне село відрізняється від інших своєрідністю вишивки, багатством орнаменту і неповторністю квітів. У народній вишивці Львівської області використовуються різноманітні типи візерунків. У південних районах орнамент вишивок геометричний, біле тло не заповнюється, що додає візерункам прозорість і легкість. □ На Буковині крім рослинних і геометричних мотивів користуються зооморфною, вишиваною гладдю (білою), дрібним хрестиком, штаповкою, крученим швом. Вишивальний матеріал - бісер, шовк, вовна , срібні і золоті нитки, металеві блискітки. Гуцульські вишивки характеризуються розмаїтістю геометричних і рослинних візерунків, безліччю композицій, багатством сполучень квітів, головним чином червоного з жовтий і зеленим, причому домінує червоний колір . Два або три відтінки жовтого кольору прояснюють вишивку і додають їй золотавий відблиск. □ Для вишивок Закарпаття характерним

є мотив зиг'заг ("кривуля") у різних техніках виконання. Колірна гама вишивок досить широка: червоний сполучається з чорним (при цьому виділяється один колір - чорний або червоний), застосовуються як білий, так і багатобарвний орнаменти. □ В Україні вишивкою прикрашали рушники, фіранки, жіночий і чоловічий одяг. Особлива увага приділялася рушникам - древнім талісманам будинку, родини. У стародавності рушник, що вів відповідними візерунками-символами, був невід'ємним атрибутом багатьох обрядів: з рушником приходили до породіллі вітати появу на світ нової людини, зустрічали і проводжали дорогих гостей, справляли шлюбні обряди, проводжали востанню путь, прикрашали ікони і накривали хліб на столі. Рушники були своєрідним освяченням початку справи і його закінчення.